

Wykorzystanie gołębi i innych gatunków ptaków w rekreacji człowieka

Andrzej Gugolek, Agata Jastrzębska, Janusz Strychalski

*Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Katedra Hodowli Zwierząt Futerkowych i Łowiectwa,
ul. Oczapowskiego 5, 10-719 Olsztyn*

Zwierzęta były wykorzystywane przez człowieka od najdawniejszych czasów. Początkowo polowano na nie, a z czasem zaczęto je oswajać, udomawiać i hodować. Stanowiły źródło pokarmu i skór. Utrzymywano je również ze względu na ich użyteczne dla człowieka cechy. Służyły jako siła pociągowa, stróże stad i obejść, tępiciele gryzoni czy posłańcy przenoszący wiadomości. Człowiek, przebywając ze zwierzętami, hodując je i poznając dostrzegł, że nie tylko może pozyskiwać od nich konkretne produkty, ale mogą mu one towarzyszyć w celach rekreacyjnych i rozrywkowych (Amatorska hodowla..., 2011). Według Wielkiej Encyklopedii PWN (2004), rekreacja (łac. *recreo* – pol. odnowić, ożywić) stanowi formę podejmowania aktywności umysłowej lub fizycznej poza codziennymi obowiązkami. Pojęcie rekreacji jest często kojarzone ze sportem, chociaż brak w niej elementu współzawodnictwa i jest uprawiana raczej amatorsko.

Coraz większą popularnością zaczynają się cieszyć amatorskie hodowle zwierząt, które nie przynoszą korzyści materialnych, tylko przyjemność i satysfakcję. Ponadto, powstał szereg różnych form rekreacji i sportu z udziałem zwierząt. Najbardziej znane są dyscypliny związane z końmi i psami, chociaż gatunków hodowanych amatorsko jest bardzo dużo. Wydawać się może, że ptaki, które zwykle nie przejawiają chęci współpracy z człowiekiem, a ich nauka może być żmudna i czasochłonna, nie mają predyspozycji, by hodować je w celach rekreacyjnych. Mimo to ich hodowla jest bardzo popularna, w szczególności gołębi, ale także drobiu, ptaków ozdobnych, egzotycznych czy drapieżnych. Z tych powodów w niniejszym opracowaniu o charakte-

rze przeglądowym przedstawiono formy rekreacji z wykorzystaniem różnych gatunków ptaków – zarówno popularne w czasach historycznych, jak i aktualnie.

Gołębie

Formą rekreacji, uprawianą przez wiele osób w Polsce i na świecie, jest hodowla gołębi domowych. Hodowla w celach wystawienniczych czy amatorskich jest uznawana przeważnie za hobby i rekreację, natomiast loty konkursowe gołębi pocztowych, wysokolotnych lub akrobatycznych, jeśli połączone są z oceną i współzawodnictwem, za rodzaj sportu. W tym przypadku człowiek jest trenerem przygotowującym zawodników – ptaki do lotów.

Gołębie udomowiono prawdopodobnie już pomiędzy 5000 a 4000 r. p.n.e. na terenie obecnej Libii. Ludzie hodowali te ptaki z przyczyn religijnych, estetycznych, kulinarnych, ale główną ich funkcją było przez lata przenoszenie wiadomości. Hodowla gołębi pocztowych ma bardzo długą tradycję; utrzymywano je powszechnie już w starożytności. Wykorzystywano umiejętność gołębi do powrotu do gołębnika nawet ze znacznych odległości oraz ich doskonałą orientację przestrzenną. Najczęściej nie zdajemy sobie sprawy, jak wielką rolę w rozwoju cywilizacji człowieka odegrały gołębie jako nośnik informacji. Obecnie trudno wyobrazić sobie życie bez telefonu czy poczty, dawniej ludziom komunikację umożliwiały właśnie te ptaki. Rolę tę spełniały jeszcze w XX wieku, czego przykładem było ich powszechne wykorzystywanie podczas II wojny światowej (Hyams, 1974; Peterfi, 1982; Uglorz, 2014).

Gołębie pocztowe charakteryzują się

szybkim i wytrwałym lotem. Potrafią przebyć nawet do 1000 km dziennie i rozwijać prędkość ponad 100 km/h, przy średniej 60 km/h. Ponadto, jak wspomniano, mają dobrze rozwinięty zmysł orientacji przestrzennej i utrwaloną cechę powrotu do swojego gołębnika nawet z odległości 2000 km. Predyspozycje te nie są tak doskonale wyrażone lub zostały zatracone przez inne rasy gołębi domowych (Frindt i in., 2000; Nowicki i Pawlina, 1997). Współczesne gołębie pocztowe typu sportowego (konkursowego) wyhodowano przed około 200 laty w Belgii w wyniku selekcji mieszańców wielu ras gołębi pocztowych i lotnych, a następnie ich kojarzenia krewniaczego (Nowicki i Pawlina, 1997). Obecnie nie przenoszą już listów, lecz startują w konkursach lotów lub są hodowane w celach amatorskich. Na świecie gołębiami pocztowymi interesują się miliony miłośników i hodowców. W naszym kraju funkcjonuje Polski Związek Hodowców Gołębi Pocztowych (PZHGP), zrzeszający ponad 40 000 hodowców i sympatyków (Nowicki i Pawlina, 1997). W Polsce loty organizuje się od sierpnia dla gołębi dorosłych i od września dla ptaków pochodzących z bieżącego roku. Są one sprawdzianem, określającym wartość lotną gołębi. Hodowla gołębi pocztowych nie jest prosta. Wymaga ona nie tylko intensywnej selekcji i pracy hodowlanej, lecz także treningu, żywienia i utrzymania ptaków we właściwej kondycji. Hodowcy stosują często różne skomplikowane metody, mające zwiększyć motywację powrotu gołębi do gniazda (Nowicki i Szul, 1971).

W niektórych krajach Europy Zachodniej i w Stanach Zjednoczonych funkcjonuje totalizator gołębi. Można obstawiać zwycięzców lub tak zwany porządek, czyli kolejność przylotu (Nowicki i Szul, 1971; Nowicki i Pawlina, 1997). Zjawisko to ma zatem wymiar hazardu. Powoduje, że najlepsze gołębie pocztowe mają ogromną wartość i osiągają wysokie ceny. W Polsce hodowla gołębi pocztowych prowadzona jest co prawda w celach rywalizacji sportowej, jednak nie przyjęła jeszcze wyraźnej formy komercyjnej.

Obok PZHGP, w naszym kraju funkcjonuje także inna organizacja, skupiająca hodowców gołębi. Jest to Polski Związek Hodowców Gołębi Rasowych i Drobnego Inwentarza. W ramach tej organizacji funkcjonują 72 zwią-

ki i stowarzyszenia oraz 13 klubów, skupiających łącznie około 4000 hodowców. Są wśród nich również organizacje, zajmujące się gołębiami hodowanymi do innych celów konkursowych niż gołębie pocztowe, np. Klub Hodowców Gołębi Wysokolotnych i Akrobatycznych. Funkcjonuje także kilka innych organizacji, promujących ptaki latające stylowo oraz liczni hodowcy nie zrzeszeni, kultywujący lokalne „gołębiarskie” tradycje. Hodowcy zajmują się treningiem gołębi wysoko i długo latających, latających stylowo lub akrobatycznie. Gołębie lotne i wywrotki to bardzo liczna grupa ras o różnej budowie i wielkości, wyróżniająca się charakterystycznym stylem lotu. W zależności od sposobu latania dzielą się na: lotne (w tym wysokolotne), wywrotki (rollery) i gołębie klaszczące (bijące) (Peterfi, 1982).

Gołębie lotne latają pojedynczo lub stadem, nisko lub bardzo wysoko, zataczając koła nad gołębnikiem. Niektóre rasy, np. budapesztańskie wysokolotne czy sokoły gdańskie osiągają pułap 1200–1400 m, niknąc prawie całkowicie z pola widzenia obserwatorów. Loty gołębi wysokolotnych mają długą tradycję, sięgającą średniowiecza (Peterfi, 1982). W Polsce do konkursów długości lotu najczęściej wykorzystuje się gołębie ras polskich, takie jak: orlik polski, zamojski wysokolotny, tippler zagłębiowski oraz zagranicznych: głównie mikołajowskie różnych typów, kurskie, permskie, bije, budapesztańskie wysokolotne, deresze, serbskie wysokolotne, tipplery angielskie (Przystupa, 2005; Koput i Przystupa, 2005; Liwczak, 2010, 2011; Stachurski, 2014). Podczas konkursów lotu gołębi podlegają ocenie czas i styl ich lotu (Liwczak, 2011). Światowy rekord długości lotu, ustanowiony w 1963 r., należy do gołębi rasy tippler angielski, które w hrabstwie Staffordshire w Anglii latały bez przerwy ponad 20 godzin i 10 minut (Frindt i in., 2000; Peterfi, 1982).

Specyficzną grupą gołębi są wcześniej wspomniane mikołajowskie różnych typów i pochodzące od nich orliki polskie, hodowane ze względu na charakterystyczny lot. Latają one na znacznych wysokościach, osiągając nawet wysokość 5000 m, zawisając w powietrzu. Ptaki te w sposób charakterystyczny rozkładają szeroko ogon na kształt wachlarza, tak że styka się on z lotkami skrzydeł. Gołąb w locie przypomina orła z polskiego godła. Stąd polska nazwa rasy –

orlik. Wyróżnia się cztery style lotu tych ptaków: skowronka, motyla, sztorcowy i sierpasty (Koput i Przystupa, 2005). W okresie międzywojennym orliki nazywane były gołębiami nocnymi, gdyż według relacji hodowców potrafiły latać przez całą noc (Frindt i in., 2000).

Ostatnio popularne stają się także loty gołębi akrobatycznych – wywrotków, wykonujących przewroty w powietrzu. Zjawisko to jest tłumaczone zaburzeniem w funkcjonowaniu błędnika. Akrobacje (rolowanie, koziołkowanie) polegają na jednorazowym lub wielokrotnym wykonywaniu w powietrzu przewrotów do tyłu. Przed obrotem gołąb wyhamowuje skrzydłami szybkość lotu, podnosząc do góry ogon, co powoduje obrót (Frindt i in., 2000). Popularne w hodowlach są rasy różnych wywrotków. Najbardziej widowiskowe są loty rollerów z Birmingham oraz rollerów orientalnych. Polskie rasy, których nazwy wskazują na umiejętność wywracania w powietrzu, np. wywrotek mazurski, koziołek polski (maściuch), najczęściej już nie wykonują tych akrobacji, stały się bowiem rasami typowo wystawowymi. Ciekawą rasą są parlor rollery. Gołębie te prawie nie posiadają zdolności lotu, wykonują natomiast podczas konkursów wywroty na powierzchni ziemi – najczęściej na miękkiej murawie (Gilariski, 2013; Czuba, 2014).

Kolejną grupą gołębi, hodowanych w celach rekreacyjnych, są pochodzące z Azji bije. Wiele ras bijów hodowanych jest powszechnie w Iranie, Azerbejdżanie, Turcji oraz w byłych republikach dawnego Związku Radzieckiego. Ostatnio trafiły także do Polski i innych krajów Europy, zdobywając znaczną popularność. Są to gołębie o charakterystycznym locie. Ich nazwa pochodzi od mocnych uderzeń skrzydeł, tak silnych, że są wyraźnie słyszalne. Podczas bicia niektóre rasy bijów wykonują seryjne wywroty w powietrzu. Inne natomiast podczas bicia naberają wysokości, robiąc tzw. świecę lub słupek. Potrafią także obracać się wokół swojej osi, a inne przebierają mocno opierzonymi nogami podczas lotu, tworząc wrażenie jakby „sły po niebie” (Czechłatow, 2005).

Specyficzny jest też lot gołębi stawaków, należących do grupy garłaczy. Ptaki te w czasie lotu silnie klaszczą skrzydłami, przy jednoczesnym zatrzymaniu lotu w miejscu. Stawaki na pewnej wysokości podnoszą skrzydła

pionowo do góry i w tej pozycji opadają, aby następnie wznosić się w górę przy głośniejszym klaszaniu skrzydłami. Lubiane i hodowane są dość licznie na pograniczu polsko-niemiecko-czeskim (Wegner, 2011).

Swoistym rodzajem współzawodnictwa, będącym formą folkloru miejskiego, były tzw. „ścinki” gołębi. Polegały one na zagarnianiu przez większe stado gołębi należących do innych hodowców, którzy musieli je potem wykupić (Działkowcy..., 2001).

Mało chlubnym zwyczajem było wykorzystywanie gołębi jako żywych rzutek podczas konkursów strzeleckich. Warto pamiętać, że do 1900 r. dyscypliną Letnich Igrzysk Olimpijskich było właśnie strzelanie do gołębi w locie.

Gołębie i sierpówki występują także jako żywe rekwizyty podczas pokazów iluzjonistów, a tresura gołębi jest częstym punktem programów widowisk cyrkowych.

Obecnie hodowla gołębi i wykorzystywanie ich w rekreacji są zdecydowanie mniejsze niż poprzednio. Przez wiele lat kolejne pokolenia hodowców czerpały radość z hodowli i obserwacji wyczynów tych ptaków. Niestety, obecnie wiele ras pozostało jedynie lotnymi lub wywrotkami z nazwy. Jednostronna selekcja na wygląd i cechy rasowe spowodowała, że wiele z nich straciło swoje walory użytkowe.

Należy zauważyć, że wystawy gołębi i innych ptaków to także rodzaj współzawodnictwa. Co roku, w każdym większym mieście Polski odbywa się przynajmniej jedna wystawa. Ptaki oceniane są pod względem zgodności ze wzorcem. Hodowcy prowadzą pracę hodowlaną nad eksterierem ptaków oraz ich właściwą kondycją (Frindt i in., 2000; Nowicki i in., 1996).

Drób

Hodowla innych ptaków rasowych także może być formą rekreacji. Najczęściej jest to drób ozdobny: kury domowe, indyki, kaczki, gęsi, bażanty, pawie, perliczki i inne gatunki, występujące w wielkiej liczbie ras i odmian. Hodowcy drobiu ozdobnego są w Polsce zrzeszeni w wielu regionalnych oddziałach Polskiego Związku Hodowców Gołębi Rasowych i Drobno Inwentarza oraz związkach, stowarzyszeniach i klubach specjalistycznych, takich jak: Ogólnopolski Związek Hodowców Królików Rasowych i Drobiu Ozdobnego, Związek

Hodowców Drobiu Rasowego w Polsce „Galus”, Stowarzyszenie Hodowców Drobiu Rasowego – Czubatka Polska, Klub Hodowców Karzełka Polskiego.

Walki kogutów od czasów starożytnych stanowiły źródło rozrywki i rekreacji w wielu rejonach świata, również Europy. Świadczą o tym nazwy takich ras bojowców, jak: nowoangielskie, staroangielskie, brujijskie, orłowskie czy północnofrancuskie. Źródła historyczne podają, że król Anglii – Henryk VIII Tudor fascynował się walkami kogutów, a Karol II Stuart był nawet hodowcą bojowców (Łukasiewicz i Tarasewicz, 2016). W języku angielskim kury ras wykorzystywanych do walk – bojowce nazywane są „game fowl” (game – gra, fowl – ptactwo). Obecnie kury ras bojowych w większości przypadków są utrzymywane w celach amatorskich i wystawowych, a walki kogutów uznawane są za nielegalne. Niestety, w niektórych krajach świata walki nadal się odbywają i stanowią trudny do wyeliminowania element lokalnego folkloru, połączony najczęściej z hazardem. Walki kogutów są praktykowane w wielu krajach Azji i Ameryki Północnej (Kosik i Kosik, 2003; Verhoef i Rijs, 2006).

Na uwagę zasługują mało znane u nas formy współzawodnictwa hodowców w pracy hodowlanej nad niektórymi cechami drobiu. Specyficzne są rasy kur długoogoniastych, których pióra ogona rosną przez całe życie, nawet 17 lat. Najbardziej znaną rasą z tej grupy są japońskie kury onagadori. Troską tamtejszych hodowców jest pielęgnacja ptaków i ich długich ogonów, sięgających nawet do 13 m (Schöne i Peschke, 2006; Roszkowski i Wysocki, 2007).

Warto też zwrócić uwagę na kury długopiejące. Koguty tych ras rywalizują w konkursach wokalnych. Ptaki te pieją przeciągle i zdecydowanie dłużej niż inne lub wydają odgłosy przypominające śmiech. Najlepiej znane rasy to japońskie: totenko, tomaru, minohiki, indonezyjskie: ayam cemani, ayam ketawa, czy tureckie denizli. W ostatnich latach te egzotyczne rasy pojawiły się także w Polsce, wzbudzając wielkie zainteresowanie (Verhoef i Rijs, 2006; Roszkowski i Wysocki, 2007; Łukasiewicz i Tarasewicz, 2016).

Ptaki śpiewające, egzotyczne i drapieżne

Nie tylko koguty, lecz i inne ptaki ho-

dowane przez człowieka konkurują wokalnie. W Polsce i na świecie odbywają się wystawy ptaków śpiewających i egzotycznych oraz konkursy śpiewu kanarków. W Polsce najbardziej znane są Ornitologiczne Mistrzostwa Polski. W naszym kraju działa Polska Federacja Ornitologiczna, zrzeszająca stowarzyszenia hodowców i miłośników ptaków śpiewających i ozdobnych. Należy ona do Światowej Konfederacji Ornitologicznej (Confederation Ornithologique Mondiale – COM).

Najbardziej znanymi ptakami śpiewającymi są kanarki. Wyhodowano wiele ich ras, różniących się fenotypem oraz śpiewem. Są wśród nich kanarki: harceńskie, wodnotokowe (malinoi), timbrado, kolorowe, kształtne (Vesely, 2004). Inne ptaki ozdobne konkurujące na wystawach eksponowane są w działach: egzotyka, fauna europejska z fenotypem naturalnym, udomowione odmiany gatunków fauny europejskiej, hybrydy międzygatunkowe, papużki faliste posturalne (kształtne), papużki faliste kolorowe, nierozłączki, papugi Australii, papugi Azji i Afryki, papugi Ameryki, kakadu, ary, lory, lorysy i zwisogłówki, gołąbki i gołębie egzotyczne, przepiórki i przepióry (Jabłoński, 1995; Brazdil, 2004; Riha, 2004; Jabłoński, 2006).

Ptaki są utrzymywane nie tylko w celach konsumpcyjnych, estetycznych czy rozrywkowych. Mogą być także pomocnikami człowieka podczas polowania na inne zwierzęta. W dawnych wiekach polowanie było nie tylko sposobem na zdobycie pożywienia i skór, lecz także rozrywką (Sarnowska i Fabiański, 1976). Do dziś angielskie słowo „game” oznacza nie tylko grę, zabawę, sport, mecz czy rozgrywkę, lecz także zwierzęta łowne lub pozyskaną od nich dziczyznę. Obecnie polowanie czy szerzej pojmowane łowiectwo to sposób na rekreację, połączoną z obcowaniem ze środowiskiem naturalnym. Prawie od początku człowiekowi w polowaniu towarzyszył pies. Jednak, grupa pomocników myśliwych jest szersza. Od najdawniejszych czasów ludzie polowali również z ptakami drapieżnymi. W źródłach historycznych podaje się, że dawni możnowładcy lubili polować z tymi ptakami. Była to forma rozrywki dla bogatych, gdyż same ptaki drapieżne, ich oswojenie i utrzymanie były bardzo kosztowne. Również w dawnej Polsce, szczególnie w okresie średniowiecza i czasach szlacheckich, polowanie

z sokołami i innymi gatunkami ptaków drapieżnych było powszechnie wykonywane (Mazaraki, 1977; Sarnowska i Fabiański, 1976; Krasowski, 2006). Obecnie ta forma polowania, niezależnie od tego, z jakimi ptakami jest wykonywana, nazywana jest sokolnictwem. W różnych rejonach świata wykorzystuje się różne gatunki. Najczęściej są to: orzeł przedni, jastrząb gołębiarz, myszołowiec – jastrząb Harrisa, białozór, raróg, sokół wędrowny, raróg górski. Przeważnie nie są to ptaki pozyskane z natury, lecz specjalnie hodowane. Interesujące jest, że na świecie hodzi się także specjalnie hybrydy międzygatunkowe do polowań, np. białozora z sokołem wędrownym lub z rarogiem czy sokoła wędrownego z rarogiem lub z drzemlikiem (Cieślakowski, 2009).

Sokolnictwo, jak już wspomniano, występuje od bardzo dawna na prawie wszystkich kontynentach. W poprzednich latach zapomniane i zaniedbane, obecnie zaczyna być znowu popularne. Na świecie działa nawet organizacja International Association for Falconry and Conservation of Birds of Prey, skupiająca myśliwych i miłośników ptaków drapieżnych. Co ciekawe, sokolnictwo nie jest potępiane, jak można by się spodziewać, ale nawet zostało wpisane przez UNESCO na Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego Ludzkości, a w Polsce na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego. Warto zauważyć, że także w Polsce ta forma polowania jest jedną z dozwolonych form łowiectwa, a sokolnictwo ma coraz więcej zwolenników. Najważniejszą organizacją, skupiającą sokolników jest Gniazdo Sokolników – Polski Klub Sokolników Polskiego Związku Łowiec-

kiego. Sokolnicy zajmują się nie tylko polowaniem, lecz także ochroną, reintrodukcją i rehabilitacją ptaków drapieżnych (Cieślakowski, 2009; Krasowski, 2006).

Podsumowanie

W podsumowaniu należy stwierdzić, że pojęcie rekreacji jest bardzo obszerne, zawsze jednak polega ona na relaksacji i rozrywce człowieka poprzez różne formy aktywności. Może być także wykonywana z wykorzystaniem lub współudziałem zwierząt, w tym różnych gatunków ptaków. Ludzie mają wiele rozmaitych zainteresowań, a wielu z nich realizuje swoje pasje poprzez hobbystyczną hodowlę lub chów ptaków. Dla wielu pasją jest rozmnażanie, doskonalenie, hodowla, opieka czy szkolenie swoich podopiecznych. Gołębie i inne ptaki, podobnie jak wiele gatunków zwierząt, są hodowane nie tylko w celach produkcyjnych, lecz także coraz częściej amatorsko.

W przedstawionym artykule o charakterze przeglądowym zaprezentowano możliwości rekreacji z wykorzystaniem różnych gatunków ptaków. Warto przedstawić młodszemu pokoleniu alternatywne formy rozrywki i rekreacji, które przez wiele pokoleń były bardzo popularne, a obecnie zostały częściowo już zapomniane i niestety wyparte przez rozrywki wirtualne, mass media i internet. Warto także wspomnieć, że hodowla amatorska w celach rekreacyjnych dobroczynnie oddziałuje na funkcjonowanie człowieka, a także pozwala na zachowanie ras czy gatunków, które straciły znaczenie jako zwierzęta użytkowe.

Literatura

- Amatorska hodowla wybranych gatunków ssaków (2011). Red. Gugolek A., Wyd. UWM, Olsztyn.
Brazdil M. (2004). Hodowla ptaków europejskich. Nowa Exota, 5: 23–24.
Cieślakowski M. (2009). Sokolnictwo. Gatunki, utrzymanie, układanie, polowanie. Wyd. Multico.
Czuba M. (2014). Roller z Birmingham. Fauna & Flora, 10: 4.
Czechłatow M. (2005). Bije – gołębie wysokolotne. Woliera, 7–8: 10–17.
Działkowcy – hodowcy gołębi (2001). Wyborcza.pl; Warszawa.
Frindt A., Szeleszczuk P., Świecki A. (2000). Gołębie. Wyd. „Hoża”, Warszawa.
Gilarski Z. (2013). Roller orientalny. Fauna & Flora, 10: 2–3.
Hyams E. (1974). Zwierzęta w służbie człowieka. PWN, Warszawa.
Jabłoński K.M. (1995). Gołąbki i astryldy. PWRiL, Warszawa.
Jabłoński K.M. (2006). Małe gołąbki. EGROS, Warszawa.
Kopot C., Przystupa B. (2005). Mikołajowski – balet w chmurach. Woliera, 3: 10–13.
Kosik A., Kosik K. (2003). Walki Kogutów. Woliera, 3: 34–39.
Krasowski W. (2006). Historia sokolnictwa. Woliera, 2: 40–45.

- Liwczak A. (2010). Przyszłość gołębi wysokolotnych. *Gołębie i drobny inwentarz*, 49: 21–23.
- Liwczak A. (2011). Loty konkursowe gołębi wysokolotnych. *Gołębie i drobny inwentarz*, 50: 14–15.
- Łukasiewicz M., Tarasewicz L. (2016). Katalog Wystawy Kur Ozdobnych. Związek Hodowców Drobiu Rasowego w Polsce. Gallus, Warszawa.
- Mazaraki M. (1977). Z sokołami na łowy. Wyd. Sport i Turystyka, Warszawa.
- Nowicki B., Szul E. (1971). Hodowla gołębi pocztowych. PWRiL, Warszawa.
- Nowicki B., Pawlina E. (1997). Gołębie pocztowe. Metody hodowlane. PWRiL, Warszawa.
- Nowicki B., Pawlina E., Dubiel A. (1996). Gołębie. Chów, hodowla, rasy. PWRiL, Warszawa.
- Peterfi P. (1982). Hodowla gołębi. PWRiL, Warszawa.
- Przystupa B. (2005). Rasy wysokolotne – egzotyka ze wschodu. *Woliera*, 1–2: 18–22.
- Riha Z. (2004). Egzotyczne gołębiowate, gołębie i synogarlice. *Nowa Exota*, 5: 25–27.
- Roszkowski S., Wysocki B. (2007). Kury orientalne. Wyd. Zagroda, Kazimierów.
- Sarnowska W., Fabiański J. (1976). Łowiectwo na ziemiach polskich. Wyd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Schöne F., Peschke F. (2006). Amatorska hodowla kur. Wyd. Zagroda, Kazimierów.
- Stachurski K. (2014). Budapeszty w Warszawie. *Gołębie i drobny inwentarz*, 64: 16–17.
- Uglorz M. (2014). Od dzikiego gołębia skalnego do współcześnie hodowanych ras. *Gołębie i drobny inwentarz*, 64: 8–10.
- Verhoef E., Rijs A. (2006). Encyklopedia kur ozdobnych. Wyd. Bellona, Warszawa.
- Vesely L. (2004). Kanarki kształtne. *Nowa Exota*, 5: 18–19.
- Wegner A. (2011). Gołębie polskiego pogranicza. *Gołębie i drobny inwentarz*, 50: 16–17.
- Wielka Encyklopedia PWN (2004). Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.

USE OF PIGEONS AND OTHER BIRD SPECIES IN HUMAN RECREATION

Summary

This article presents a review of recreation opportunities using a variety of bird species. The largest part of the article is devoted to the racing (post), high flying and acrobatic pigeons, which compete during flights and exhibitions. This review mentions the breeding of other poultry species such as fowl, turkeys, ducks, geese, pheasants, peacocks, guinea fowl and other species, which can also be a form of recreation. It presents historical and current attitude of people to rooster fighting, which since ancient times has been a source of entertainment and leisure in many parts of the world. It presents ornamental birds singing and competing vocally, of which the most famous are the canaries. Also recalled is the form of hunting with birds of prey – falconry. The aim of the paper was to present, especially the younger generation, with amateur breeding of various species of birds as a reminder of the forgotten forms of entertainment and recreation and an alternative to modern ones. Such breeding for recreational purposes has a positive impact on human functioning and also keeps the breeds or species that have lost their importance as utility animals.

Fot. A. Gugolek

